

Manuel Delgado

L'espai públic com a ideologia

PER CARLES BAIGES

Manuel Delgado és llicenciat en Història de l'Art per la Universitat de Barcelona i doctor en Antropologia per la mateixa universitat. Des de 1986 és professor titular d'etnologia religiosa al departament d'Antropologia social de la Universitat de Barcelona i coordina el doctorat Antropologia de l'espai i del territori. Ha treballat especialment entorn la construcció de l'etnicitat i les estratègies d'exclusió en marcs urbans, i també s'ha interessat per les representacions culturals a la ciutat. És membre del GRECS (Grup de recerca en exclusió i control

socials) de la UB i del Grup de treball Etnografia dels espais públics de l'Institut Català d'Antropologia. És editor de les compilacions *Antropologia social* (Proa, Barcelona, 1994), *Ciutat i immigració* (CCCB, Barcelona, 1997), *Inmigración y cultura* (CCCB, Barcelona, 2003), *Carrer, festa i revolta* (Departament de Cultura, Barcelona, 2004) i *Normalidad y límite* (Fundación Ramón Areces, Madrid, 2006). És autor de *Elogi del vianant* (Edicions 1984, Barcelona, 2005) i *La ciudad mentirosa* (La Catarata, Madrid, 2007).

BANC A LA PLAÇA DE SANT AGUSTÍ, BARCELONA, 2003.

TRANSFORMACIÓ EN BANCS ANTI-SENSE SOSTRE, 2005.

DESAPARICIÓ DELS BANCS, 2007.

ELEMENTS DISUASIUS.

El passat 17 de novembre de 2009, Manuel Delgado va ser l'encarregat de cloure el cicle de conferències organitzat per l'assignatura optativa Arquitectura i Política. Al seu costat, Vanesa Valiño, de l'Observatori DESC; l'urbanista i geògraf Jordi Borja, i Patricia Molina, de Laboratorio Urbano. Delgado és referent i lectura obligatòria des de la creació de l'assignatura. La gran aflluència de públic, majoritàriament estudiants, demostra que les seves paraules desperten en la nostra professió més interès del que a vegades imaginem. És difícil transcriure aquesta xerrada, que es barreja amb els seus textos i amb altres col·loquis, com el que va tenir lloc dues setmanes abans al centre social *okupa* de la Rambla del Raval, Barrilonia, sota el títol “Espacio público y otras leyendas urbanas”. Contextos i situacions dispars per als quals el conferenciant crea una imatge pròpia diferent: en un, de respectable professor universitari; en l'altre, d'informal ponent que arriba tard i, abans de començar a parlar, demana “un cigarro de verdad” quan li ofereixen tabac de liar. Però el contingut i l'objectiu és el mateix: desmuntar el concepte d'espai públic. Sorpren que el personatge que als nostres camps és referent clar de la sociologia urbana comenci explicant que ell és expert en antropologia religiosa. Aquest apunt, però, ajuda a entendre moltes de les metàfores que utilitzarà.

No són poques les persones que parlen i estudien l'espai públic, però Delgado el qüestiona i posa en crisi la seva mateixa existència. Començant per l'origen de la combinació de dues paraules que, si ens aturem a pensar, no sempre havien anat plegades. Per què “espai públic”? Una ràpida consulta a l'*Enciclopèdia catalana* d'aquest concepte que, de tan interioritzat, mai se'n acudiria buscar, ofereix resultats sorprenents:

Espai públic: Espai físic o virtual que pot assolir, en contraposició a l'àmbit privat, una observació generalitzada i simultània de tots els membres de la comunitat. L'espai públic era, en principi, un espai físic: el del carrer, la plaça, el mercat. Només a partir dels segles XVI i XVII aquest espai esdevingué simbòlic. La formació d'un espai públic és essencial per al naixement de la democràcia. Actualment allò que defineix l'espai públic depèn, en bona part, dels mitjans de comunicació social, que són els que atorguen una visibilitat generalitzada a determinats fets.

Delgado parla del “miracle” que ocorre quan els conceptes de democràcia, llibertat i igualtat, que són abstractes, es fan “carn entre nosaltres”. La mateixa lingüística reconeix la càrrega simbòlica i fortament democràtica que comporta l'adjectiu, en contraposició a l'espai físic conegut com carrer, plaça o mercat. Seria possible utilitzar altres adjectius que haguessin aportat significats més amplis alhora que agrupassin aquests conjunts de llocs: parlariem d'espai social, comú, compartit, col·lectiu, urbà, etc. Per què “públic”? Com explica Delgado, es podria entendre des de la vesant jurídica, referent a la titularitat de l'espai, és a dir, “de propietat i autoritat de l'Estat”. Però en els nostres projectes sabem que molts cops no és així i que donem característiques d'espai públic a espais de titularitat i domini privat. I a la inversa, cada cop més ens trobem espais oberts de titularitat pública on s'expulsa a determinats sectors de la societat: immigrants, sense sostre, patinadors, infants, etc.

Descatat el significat de públic com allò “què en pot fer ús tothom”, passariem al següent: “que pot veure o saber tothom” (*Diccionari de la llengua catalana*). És un espai on les persones (o, si encara

volem deshumanitzar-ho més, els usuaris) actuem a la vegada com a protagonistes i espectadors. Es pot veure clarament als darrers anys amb l'aparició d'uns petits cotxes grocs que recorren tota la ciutat passejant turistes. Els habitants hem passat a formar part d'una escenografia de ciutat ideal, exposats a ser l'objectiu de la càmera del visitant.

Aquesta interpretació ve motivada per la càrrega política de l'espai públic. Com ja avança el diccionari, no és un terme merament descriptiu sinó que comporta un afegit. L'aspiració democràtica de l'espai públic, un lloc on tothom és igual, és una perversió. Tal propòsit no pot comportar més que la representació d'un ideal, perquè en realitat vivim en una societat desigual. Aquesta escenificació, si no és duta a terme pels propis habitants de manera natural, es suggereix o s'imposa, ja sigui des de la normativització (per exemple amb l'ordenança del civisme) o des del disseny del propi projecte arquitectònic. Un clar exemple és la plaça de Sant Agustí, al barri del Raval de Barcelona. Els darrers anys, aquesta plaça ha viscut múltiples canvis en el seu mobiliari urbà. Primer va veure com els hi sortien braços als seus bancs, no per facilitar-ne l'ús per part de la gent gran, sinó per impedir que hi dormissin els sense sostre. No semblava suficient la mesura i finalment es va procedir a la total retirada dels seients. L'única opció per utilitzar aquest espai és consumir a les terrasses dels bars. Altrament l'únic ús que podem donar a aquest espai lliure (espais poc freqüents en el teixit vell de la ciutat) és el trànsit. Ni tan sols podem seure a terra ja que serem convidats a aixecar-nos, no ja per membres d'un cos policial, sinó pel servei de neteja de l'Ajuntament de la ciutat de Barcelona.

L'espai públic és, doncs, lloc de conflicte; el més curiós és que la negació d'aquest fet genera encara més conflicte: la lluita d'uns per demostrar que les diferències existeixen i dels altres per negar-les. Delgado ho il·lustra perfectament subratllant que darrera de qualsevol manifestació al carrer, ja sigui lúdica o reivindicativa, una brigada esborra qualsevol rastre que pugui indicar l'inusual acte ocorregut tan sols fa quinze minuts en aquell indret. En aquell moment “l'espai públic passa a ser un espai gairebé límbic, on éssers angelicals, gairebé perfectes, es dediquen bàsicament a transitar. Qualsevol cosa lletja, que molesti, que trenqui la idea que aquest espai és perfecte, automàticament s'exclou”.

Fins aquí arriba el paper de l'antropòleg. Quan Manuel Delgado quan observa una mínima ombra propositiva en els treballs dels seus estudiants, els recorda que aquesta no és la seva feina. És la nostra, la dels arquitectes. Critica durament la nostra professió, còmplices del sobredisseny de qualsevol espai i encarregats últims de la “transsubstanciació” que denuncia. Tot i això, reconeix alguns exemples, com la plaça davant el Fort Pienc, de Josep Llinàs, que aconsegueixen materialitzar el nostre deure: crear espais “accessibles per a tothom”. ●